

s külön-külön tárgyalja a női és a férfi viseletet, annak darabjait, a messzi földön híres, fekete alapon fehér hímezésű főkötőket.

Eleiktől örökölte fejezetcím alatt a népi hagyományok elevenednek meg: jeles napokhoz, az emberélet mezsgyéihez, a társas, a vallásos élethez, a népi hitvilághoz tartozók. A kopácsiak hit- és hiedelmvilágának bemutatásában apró részletekig merül a hagyományfeltárásban.

A kopácsi folklór majdnem kétszáz oldalon nyer bemutatást. Műfajainak sajátosságairól, gazdag variálási hagyományairól már olvashattunk a szerző korábbi kiadványaiban is. Újak talán a mondák, a káromkodások, az igaz történetek.

Lábadai Károly könyvének *Gyermekvilág* című része az egyetlen alapos jugoszláviai magyar gyermekélet- és gyermekjáték-kutató alakját idézi elénk, szépnevű Kedves Klára kollégánknak személyét, akitől még annyi újat vártunk, és nagy jövőt jósoltunk neki, joggal, régvolt nyugodtabb időkben.

A könyv újabb hozadéka a népi gyógyításokról és a régiak nyelvéről szóló fejezet is.

Lábadai Károly *Kopács, a víz melletti falu* című, mintegy hatszáznegyven oldalas, vaskos könyve sok, szép, igen régi, ritka, értékes illusztrációjával még inkább ámulatba ejt. Irodalomjegyzéke alapos, és a szerzőre jellemző pontos, precíz mutatók sem maradtak ki a műből, hiszen ekkora könyvben eligazodni nehézkes volna nélkülük.

Lábadai Károly valóban tetszetős új könyve elmúlt korok és egy rohamosan múló, változó, megállíthatatlan idő dokumentálása; meg híradás a fáradhatatlan szerző mostani foglalatosságairól. Külföldre távozását mindannyian, de mi néprajzkutatók főleg hiányként éljük meg. Épp ezért még nagyobb az örömünk új könyve s annak témaválasztása felett.

SILLING István

TANULMÁNYOK A VALLÁSI NÉPRAJZ KÖRÉBŐL

Silling István: *Templomok, szentek, imádságok*. Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság–Logos, Újvidék–Tóthfalu, 1994

Silling István *Boldogasszony ablakában* (1992) című népi imádságokat és ráolvasásokat közlő kötete után újabb gyűjteménnyel gazdagítja a vajdasági vallásos néprajzot és öregbíti szülőfaluja, Kupuszina (Bácskertes) néprajzi hírnevét. A *Templomok, szentek, imádságok* című könyvének tíz tanulmánya igazolja vidékünk népi vallásosságának gazdag és sokrétű hagyományát. A Zombori Történelmi Levéltár szakmunkatársaként a dokumentumok tanulmányozása mellett szakszerű, szorgalmas gyűjtése révén olyan értékes adatokat tár fel tanulmányaiban, amire érdemes odafigyelni.

A gyűjtemény első részében (négy tanulmányban) levéltári dokumentumokat vizsgálva rávilágít Zombor katolikus vallási életének megújulására a XVIII. században, különös tekintettel a templomok, kápolnák és a zárda építésére. 1722-ben ferences rendház épült, de a barátok már 1718-tól vezettek anyakönyveket. Mint kiderül a dokumentumokból, a XVIII. század végén Zombornak három temploma (ebből kettő görögkeleti), négy kápolnája és szinte minden utcában egy alapítvánnyal ellátott fafeszülete volt.

Nyomon követhetjük a kupuszinai születésű (1791 vagy '92) Frankovics Mihály – Szent Miska – szücsmester történetét, aki „ . . . önmagát remetének és szentnek hirdetve azt

is elhithető akarja a hívekkel, hogy ő a betegeket – azok fölött imádkozva – különös isteni erővel képes meggyógyítani, s mint ilyen bizonyos előírt szabályokkal ellátott új vallási – úgynevezett kordát-viselők társulatát – igyekszik a főmegyében létrehozni” – olvashatjuk Nagy Imre kishegyesi plébános 1818-ból keltezett följelentésében, melyet a kalocsai egyházi hatóságnak intézett, annak reményében, hogy az véget vet Szent Miska ténykedésének. A remete öltözetben jár, laikus Szent Miska, aki „kézrátétellel még áldást adni is merészkedett”, megfordult Báth-Monostoron, Koluton, Szegeden, Ludaspusztán, Szabadkán. Naponta több százan is megjelentek előtte „pényt, mindennemű baromfit és más ajándékot” vittek neki a gyógyulás reményében. 1819-ben a mozgalom már olyan népes volt, hogy egy összefüvetelre 3000-nél is többen érkeztek hozzá. A lelkészek között is voltak pártolói, különösen a koluti plébános, aki igen szép hasznot húzott Szent Miska babonás imádságokkal gyógyító tevékenységéből. De végül is 1819. április 11-én éjjel az egyházi és világi hatóság közösen letartóztatta és két év börtönbüntetésre ítélte, aminek letöltése után Bács megyét el kellett hagynia. A pozsonyi irgalmasok zárdájában portás-ként fejezte be a bácskai remete rövid, de viharos pályafutását.

A továbbiakban egy 1789. november 18-án keltezett fivérpár, Bentze Pál és Bentze Ferenc levelét olvashatjuk, mely Topolyáról került a levéltárba. A levél érdekessége, hogy benne egy Erzsébet-napi névnapköszöntőt olvashatunk, melyben a katolikusok között máig gyakorolt karácsonyesti köszöntő formuláira ismerünk. A szöveg a XVIII. századi írásbeliségünk becses dokumentuma, akárcsak az a nemesmiliticsi halotti búcsúztató, aminek szövege 1825-ből való. Érdekes felfigyelni a szöveg azon vonatkozására, melyben a halotti búcsúztatást az úri rendek kiváltságának tartja, ami azt igazolja más adatokkal együtt, hogy a XIX. század elején ezen a vidéken sem volt köznépi szokás a halott ilyenféle temetése. A paraszti társadalom csak később vette át és őrizte meg a régi nemesi szokást.

Silling könyvének második részében az archaikus népi imákról ír. Ezekben az apokrif szövegekben egyszerre van jelen az ősi pogányság, az istenfélelem és a családi örökség is. Egy adatközlőtől két imát közöl, egyiket „este lefektében”, másikat „reggel fölkelésben” mondja. A bajelhárító – pogány eredet – mellett Krisztus szenvedésének jeleneivel találkozunk, hogy az imák záradéka a feloldozó megkönnyebbülő sorokkal fejeződjön be. A következő tanulmányban az *Én lefekszem én ágymba* kezdetű esti ima tizenkilenc változatát közli a kutató és motívumainak jelképrendszerét rajzolja meg. Külön tanulmányban foglalkozik az archaikus népi imádságok szereplőivel, tizenöt vizsgált imaszöveget tizenöt szent nevét mutatja ki.

A Jung Károly gyűjtéséből is ismert bajelhárító „Szent levél” „Mennyből jött levél”-hez hasonló szövegeivel ismerkedhetünk meg a továbbiakban (*Pápa imája, Tizenkét Aranyos Péntek*).

A szent ünnepeket megelőző tiszteleti forma, a szentek kultuszának eleme a Kupuszinán ma is gyakorolt ájtatosság a kilenced imádkozása. Karácsonytól halad sorban a gyűjtő és a jeles szentek (tizenkét alkalom) napjait, a hozzá fűződő imádkozási módot, helyet és imát közli, rámutatva szülőfaluja vallási hagyományainak gazdagságára.

A gyűjtemény utolsó tanulmánya Topolya és Temerin után most már a kupuszinai keresztekkel, szobrokkal ismerteti meg az olvasót Silling. Az 1751-ben telepített Kupuszin mintegy kétezeröttszáz lelket számláló magyar lakosságú falu a népi hagyományok e területén is a leggazdagabbak közé sorolható. A falu belterületén és határában huszonegy kereszt és huszonkét más szakrális jellegű szentelmény (szobor, kápolna) áll, melyeket három kivételével (a Gyúró-kereszt 1892., Mária-szobor 1877. és a Szenthá-

romság-szobor 1864.) az 1900-as években állítottak Isten dicsőségére. A szentelmények nagy száma mindenesetre mély vallásosságról tanúskodik.

Néhány dokumentum, fénykép zárja a gyűjteményt, melynek tanulmányai – egy kivételével, mely 1983-ban keletkezett –, 1989 és 1993 között jelentek meg.

A *Templomok, szentek, imádságok* értékes dokumentuma a népi vallásosság sokrétű és színes világának.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

S Z Í N H Á Z

MAJERA ELŐSZÖR, MAJERA MÁSODSZOR

Legjobb lenne nem tudni erről az előadásról. Semmit. Azt sem, hogy van. Vagy ha már ez lehetetlen, akkor elfelejteni lenne jó. Mintha sohasem történt volna meg. De ezt sem lehet. Van. Láttam. S mert Csehov, aki talán minden szerzőnél leginkább és egyre inkább kedves nekem, egyszerűen nem tehetem meg, hogy erről a *Három nővér*ről nem veszek tudomást, nem tehetem, hogy csupán egy rossz álomnak tekintem L'ubosav Majera rendezését a Szerb Nemzeti Színházban. Ott ültem ugyanis a nézőtéren, a bemutatón, és iszonyatosan szenvedtem. Holott . . . igen, holott minden a helyén volt. A kellékek, a színészek, a szavak, a gesztusok, a zene, a fény . . . Minden. S mind pont olyan volt, mint egy *Három nővér*-előadásban lennie kell. Az egész mégis végtelenül érdektelen, üres, tartalmatlan, céltalan . . . Pont olyan, mint egy pompás gyümölcs, amelynek azonban csak héja van, belseje nincs.

Az is lehetséges, s ezt szeretném leginkább, hogy csak én éreztem ilyennek, akit „megfertőztek” az eddig látott *Három nővér*-előadások, melyeket több mint harminc év távlatából is végtelenül személyeseknek, sajátomnak, korunkra, körülményeinkre vonatkozóknak érzek. Mindegyikben tudtam valakivel a szereplők közül azonosulni. Irinával, a legkisebb nővérral, aki a legnagyobb vesztes ebben az idővel folytatott játékban. Ő a jövőjét veszíti el. S ez sokkal több, mint amit Olga vagy Mása veszít, több a múltnál és több a jelennél is. De Olgát is, Mását is közelinek éreztem. Átélttem azt, ahogy a legidősebb nővér elveszíti a reményét, hogy valaha is társra talál, férjhez megy, s azt, ahogy a középső nővér, Mása, megpróbál egy szomorú házasság béklyóiból a nagy szerelem perzselésébe menekülni, azt sem bánva s talán nem is tudva, hogy az elébe került katonatiszt semmivel sem különb, mint bárki más, de . . . S megértettem Andrejt is, a fivért, aki ragyogó tudósi pálya, egyetemi karrier helyett részeges-kártyás vidéki hivatalnok lett, s azt sem bánja, hogy felesége a főnökével csalja. Közelinek éreztem az érdes, kötekedő Szoljonijt éppen úgy, mint a líraian ellágyuló Tuzenbach bárót. Sőt Ferapontot, a hivatali szolgát, akinek csak azért önti ki a lelkét Andrej, mert süket, és úgysem hallja, úgysem érti, amit mond, a panaszait. Meg Anfiszat is, az öreg cselédet, aki bár duzzog, de készséges, aki fél, hogy miután hasznavehetetlenné öregedett, kidobják, elzavarják, s aki boldog, hogy Olga maga mellé veszi az állami lakásba. Sőt Natasát, Andrej feleségét is megértettem, ha elfogadni